

ประวัติศาสตร์การตายของคนอีสาน

written by Witayakorn Sowattara | พฤศจิกายน 29, 2020

วิทยากร โสวัตร เรื่อง

อาจเพราะเราเป็นไพร่ เป็นฝุ่นใต้ตีน การเกิด ความเป็นอยู่และความตายของเราจึงไม่เคยถูกนับว่า มีคุณค่าอะไร หมายความว่าความเป็นไปเหล่านี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของชาติอย่างไรก็ตาม หรือแม้แต่ถูกฆ่าโดยรัฐก็ไม่เคยได้รับความยุติธรรมทำราวกับว่า พวกเราไม่ใช่คน

กล่าวเฉพาะคนอีสาน – ไม่ว่าจะเป็นครณีขบวนการณ์ผู้มีบุญหรือขบถผีบุญ ในสมัยรัชกาลที่ 5 การเกณฑ์คนอีสานไปสร้างเมืองหลวงใหม่ (เพชรบูรณ์) ในสมัยจอมพล ป. ซึ่งทำให้คนอีสานตายไปเป็นเบือ ถึงขนาดมีคำพูดติดปากคนรุ่นนั้นและรุ่นต่อมาว่า *เมืองเพชรบูรณ์ไปแล้วได้กลับ* หรือแม้แต่บนสมรภูมิกฎาพาทันที่สร้างความหวาดกลัวกันมากถึงขั้นบอกต่อๆ กันมาว่า *ไปภูพานได้คืนมาแต่กระดูกในหม้อ* และอีกการตายครั้งใหญ่ คือ การล้อมฆ่าคนเสื้อแดงกลางเมืองหลวงในเมษายน – พฤษภาคม เลือดปี ‘53

และที่สำคัญความเป็นความตายเหล่านี้ไม่เคยถูกบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทย หรือถ้ามีการเขียนถึงก็ไม่ถูกนับอย่างเป็นทางการ และนั่นจึงเป็นหน้าที่ของพวกเรา – เหล่าสามัญชน คนที่จะไม่ยอมเป็นทาสอีกต่อไป นี่เป็นพันธกิจที่พวกเราต้องรวบรวมเอกสาร ค้นคว้า บันทึกและเขียนถึง

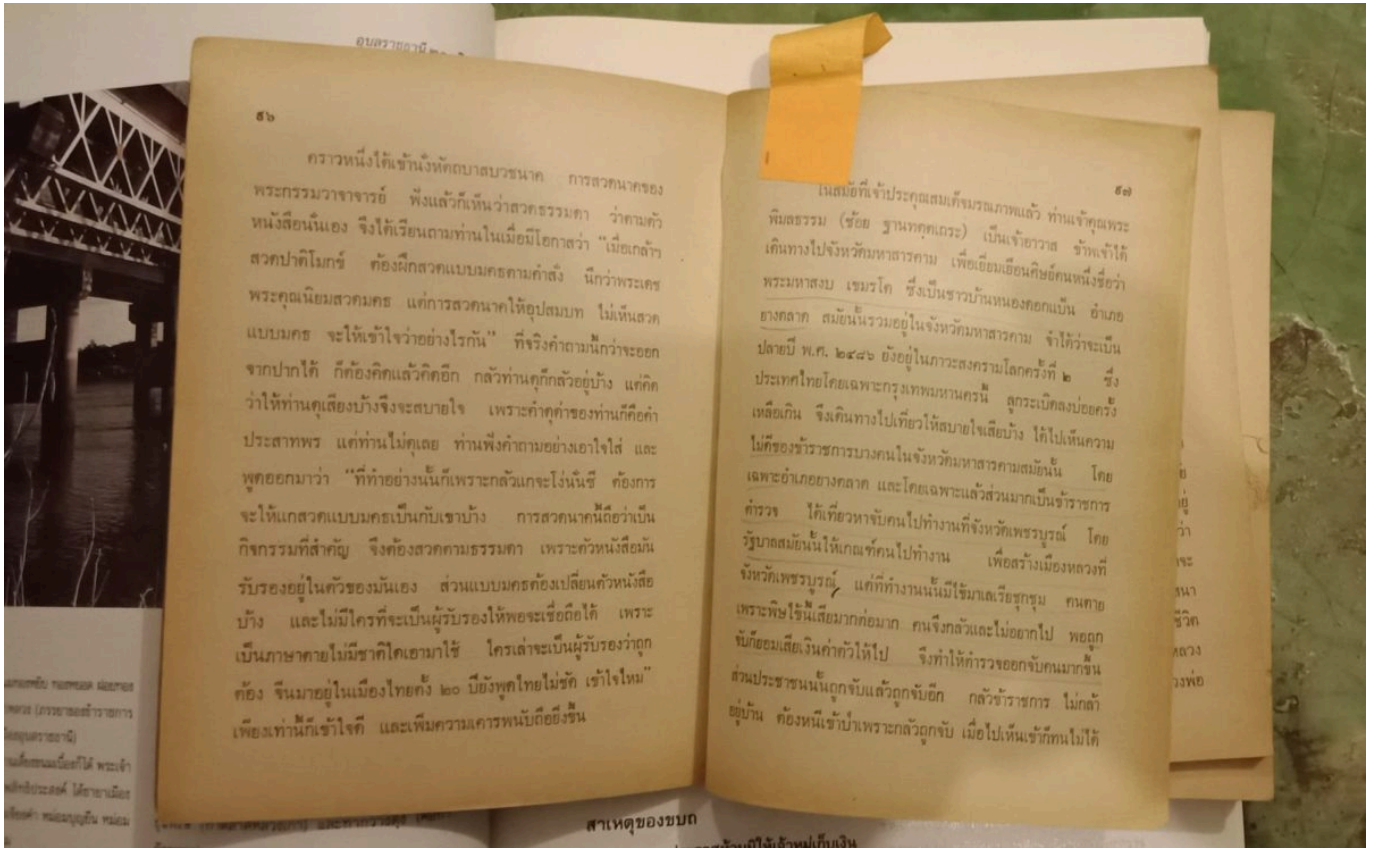
ระหว่างที่ผมตรวจแก้ (Edit) นิยายเกี่ยวกับการตายของแม่และการล่มพังลงของพระธาตุพนม ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์การตายของจิตวิญญาณคนอีสาน ควบคู่ไปกับการเขียนชุดเรื่องสั้นที่สะท้อนประวัติศาสตร์อีสานด้านที่เกี่ยวกับรูปธรรมสังคมการเมืองผ่านความตายของคนอีสานที่มีตัวตนจริงๆ งานทั้งสองเล่มชี้สะท้อนถึงการถูกระงับโดยรัฐสยาม/ไทย ผมพบฟุตโน้ตสั้นๆ ถึงตัวละครคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านที่เคยถูกเกณฑ์ไปสร้างเมืองหลวงใหม่ (เพชรบูรณ์) และรอดชีวิตกลับมา

ข้อมูลชีวิตของเขาที่ผมได้รับรู้มาจากคำบอกเล่าของแม่และและผู้เฒ่าบางคนในหมู่บ้านตั้งแต่สมัยที่ผมยังเป็นเด็กว่าเขาถูกเกณฑ์ไปในรูปแบบที่เจ้าหน้าที่รัฐรับสินบนจากคนอื่นแล้วต้องหาคนไปแทน เลยมารู้อายุเขา พอเขาไม่มีเงินจ่ายก็จับไปทั้งที่เขาเมียและมีลูกน้อย

ตอนที่ผมเขียนนิยายเรื่องนี้ ผมเขียนตามเรื่องเล่าของแม่ที่ผมเคยฟังและบันทึกไว้โดยตรวจสอบและค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือ เอกสารต่างๆ ระหว่างค้นคว้าผมพบว่าหนังสือวิชาการที่ดีๆ เป็นที่ยอมรับหลายเล่มค่อนข้างแห้งแล้งและเป็น “เสียง” จากภายนอก

นั่นทำให้ผมต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการวกกลับมาสู่เอกสารนอกกระแสตามวัดตามวาตามหนังสืองานศพหนังสือ

อนุสรณ์ต่างๆ และคำบอกเล่า กระทั่งไปเจอเอกสารเก่าชิ้นหนึ่ง เป็นบันทึกบทความของพระราชวิรมณี (สีหนาทภิกขุ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดเลย ไม่ระบุปีที่ตีพิมพ์

ส่วนหนึ่งของหนังสือ “พุทธปรัชญา” ว่าด้วยเรื่องการขบถของคนอีสาน

“(๑) ในสมัยที่เจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (เขมจารี มหาเถระ) มรณภาพแล้ว ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (ซ้อย ฐาน ทตฺตเถระ) เป็นเจ้าอาวาส (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) ข้าพเจ้าได้เดินทางไปจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเยี่ยมเยียน ศิษย์คนหนึ่งชื่อว่า พระมหาสงบ เขมรโต ซึ่งเป็นชาวบ้านหนองดอกเป้น อำเภอยางตลาด สมัยนั้นรวมอยู่ในจังหวัด มหาสารคาม (สมัยนี้ขึ้นอยู่กับจังหวัดกาฬสินธุ์-ผู้เขียน)

“(๒) จำได้ว่าจะเป็นปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ยังอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ ๒...ได้ไปเห็นความไม่ดีของข้าราชการบาง คนในจังหวัดมหาสารคามสมัยนั้น โดยเฉพาะอำเภอยางตลาดและโดยเฉพาะส่วนมากเป็นข้าราชการตำรวจ ได้เที่ยว หาจับคนไปทำงานที่จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยรัฐบาลสมัยนั้นให้เกณฑ์คนไปทำงานเพื่อสร้างเมืองหลวงที่จังหวัดเพชร บูรณ์ แต่ที่ทำงานนั้นมีไข้มาลาเรียชุกชุม คนตายเพราะพิษไข้เสียมากต่อมาก คนจึงกลัวและไม่อยากไป พอถูกจับก็ ยอมเสียเงินค่าตัวให้ไป จึงทำให้ตำรวจออกจับคนมากขึ้น ส่วนประชาชนนั้นถูกจับแล้วถูกจับอีก กลัวข้าราชการ ไม่ กล้าอยู่บ้าน ต้องหนีเข้าป่าเพราะกลัวถูกจับ

“(๓) เมื่อไปเห็นเข้าก็ทนไม่ได้จึงทำการป้องกันให้ ได้เขียนหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดดูเหมือนว่า ขุนไมตรีประชา

รักษ์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามสมัยนั้น โดยเล่าพฤติกรรมทั้งหมดให้ทราบและบอกให้จับประชาชนในทันที งานที่จังหวัดเพชรบูรณ์ อันเป็นหน้าที่ของจังหวัดมหาสารคาม อาตมารับทำให้เรียบร้อย และเล่าถึงความเดือดร้อนของประชาชนที่ถูกรังแก และพูดย้าว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดควรจะดูแล เพราะมีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน น่าจะถือว่า เป็นเจ้าของประชาชน

“(๔) และได้เล่านิทานเปรียบเทียบให้ฟังว่า ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นเศรษฐีเลี้ยงเสือในนิทาน ส่วนประชาชนชาวจังหวัดมหาสารคามได้แก่เสือที่เศรษฐีเลี้ยง ข้าราชการคือคนใช้ที่เศรษฐีใช้ให้เลี้ยงเสือ เศรษฐีจ่ายเงินบาทหนึ่งให้ซื้อเนื้อเลี้ยงเสือ คนเลี้ยงเบียดบังเอาเสี้ยวสิ่งหนึ่ง เสือกินไม่อิ่มและไม่อ้วน เศรษฐีสงสัยได้ส่งผู้ควบคุมเพิ่มเข้าไปอีกคนหนึ่ง ผู้นี้เข้าไปเอาเสี้ยวอีกสิ่งหนึ่ง เสือยิ่งผอมลง เศรษฐีก็ส่งคนควบคุมเพิ่มเข้าไปอีกทีละคน จนครบ ๔ คน เงินก็ถูกเบียดบังเอาไปคนละสสิ่งก็หมดทั้งบาท เสือกก็อดตายเพราะไม่มีเงินซื้อเนื้อให้กิน

“(๕) ด้วยบุญกรรมที่ได้ทำตามที่ได้เล่ามานี้ เป็นผลให้ผู้มีอำนาจสมัยนั้นมองไปในแง่กุศล จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ตั้งข้อหาว่าขัดอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นกบฏภายใน สั่งจับ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสฺสมหาเถระ) สังฆนายก สั่งสึกทันที จึงได้หลบหลีกมรสุมการเมืองเข้ากรุงเทพฯได้อย่างปลอดภัย โดยส่งจดหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ ว่า ไม่ได้หนีไปไหน แต่จำเป็นต้องเดินทางไปวัดมหาธาตุต้นสังกัดเท่านั้น

“(๖) แต่โชคยังเข้าด้วยผู้ไม่มีความผิด รัฐสภาไม่รับหลักการพุทธมณฑลสระบุรี รัฐบาลคณะจอมพลแปลกจึงต้องลาออก ทำให้โทษการเมืองส่วนตัวของข้าพเจ้าลดลงถึงครึ่งหนึ่งก็ว่าได้ เพราะพรรคฝ่ายค้านที่จะเป็นรัฐบาลต่อไป ต่างก็เห็นใจข้าพเจ้าทั้งนั้น

“(๗) ฉะนั้นเมื่อตำรวจไปขอตัวจากเจ้าอาวาส แจ้งว่าสังฆนายกสั่งสึกพระมหาชานีแล้ว จะมารับตัวไปสอบสวนก็ได้ รับคำตอบจากเจ้าอาวาส คือ หลวงพ่อเจ้าคุณพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถระ)ว่า ผู้จะสั่งสึกพระวัดมหาธาตุนี้ ทำได้เฉพาะเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุเท่านั้น สมเด็จพระสังฆนายกเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุเมื่อไร จึงมาสั่งสึกพระวัดมหาธาตุได้ เรื่องจึงจบกันเพียงเท่านั้น”

เมื่อผมได้อ่านบทความนี้ประกอบกับที่เคยอ่านหนังสือและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับนักการเมืองอีสานและสังคมการเมืองไทยที่เกี่ยวกับอีสาน ซึ่งเห็นว่ามันสอดคล้องกัน เช่น *ปรีดี พนมยงค์ และ 4 รัฐมนตรีอีสาน + 1, อุบลราชธานี 200 ปี* เป็นต้น ทำให้ผมนึกถึงเรื่องเล่าของแม่เกี่ยวกับพ่อใหญ่สีหาคคนที่เคยถูกเกณฑ์ (อย่างไม่ยุติธรรม) ไปเป็นแรงงานสร้างเมืองหลวงใหม่และรอดชีวิตกลับมา ตั้งใจจะกลับไปสัสมภาษณ์เก็บข้อมูลและรายละเอียดไว้ แต่แล้วก็เหมือนอย่างที่ผมเขียนพูดโน้ตไว้

“ระหว่างที่ผมเขียนเรื่องนี้ในตอนท้ายๆ ผมมีโอกาสกลับบ้านที่ จ.กาฬสินธุ์ ช่วงสงกรานต์ปี 2553 และก็ได้ข่าวว่า พ่อใหญ่สีหาได้จากโลกนี้ไปแล้วเมื่อปีกลาย นั่นหมายความว่าคำถามมากมายที่ผมอยากจะถามจากแกจริงๆ ก็สูญสิ้น

ไปด้วย ภาพที่ผมจำได้คือพ่อใหญ่สีหาเป็นคนแก่หูหนวกและเคยบวชเป็นเจ้าอาวาสอยู่ช่วงหนึ่ง”

เมื่อพบเหตุการณ์แบบนี้ ผมรู้สึกสะท้อนใจว่า คน (อีสาน) ที่เก็บงำความลับทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญแบบนี้ตายไปทุกวันๆ พร้อมๆ กับที่รัฐไทยก็ทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของราษฎรลงไปทุกวันๆ มันน่าเสียดายที่เราไม่จดจาร คั่นคว้า และบันทึกเก็บไว้

และที่ผมใส่หมายเหตุเลขหน้า (๑) – (๗) ใวนั้น ก็เพื่อแสดงให้เห็นความมีเหตุและผลของบทความแม้จะนอกกระแสวิชาการนี้ซึ่งมีจุดเชื่อมโยงกับข้อมูล เอกสาร งานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับได้อย่างลงตัวและที่สำคัญ คือ มันมีชีวิตมีเลือดมีเนื้อเพราะเป็นต้นทางของผู้อยู่ในเหตุการณ์เอง เป็น “เสียงที่แท้จริง” ของเขา

ยกตัวอย่างเช่น หมายเหตุเลขหน้าที่ (๒) เรื่องที่ข้าราชการกดขี่ หาผลประโยชน์จากความทุกข์ยากของประชาชนนั้น มีอยู่จริงๆ และสอดคล้องกับเรื่องพ่อใหญ่สีหาที่แม่เล่าให้ฟังและตรงนี้ก็สามารเติมเต็มส่วนที่หายไปในงานวิชาการส่วนใหญ่ในเรื่องนี้ได้

หมายเหตุเลขหน้าที่ (๓) จะสังเกตได้ว่าพระรูปนี้ “ยุ้งการเมือง” เพราะนึกถึงคุณธรรมความดีเป็นหลัก ถ้ามว่าการยุ้งการเมืองของพระรูปนี้เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านนั้น ใครอ่านบันทึกนี้แล้วรู้สึกว่าคุณทำไม่ถูกหรือไม่เหมาะสมหรือไม่? นี้ก็สามารถโยนไปถึงสิ่งที่สามเณรไปช่วยปองเยาวยชน นักศึกษา ที่จะถูกเจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมด้วยกำลัง

หมายเหตุเลขหน้าที่ (๕), (๗) อันนี้ชัดเจนเลย ว่า สมัยนั้นองค์กรสงฆ์มีรัฐธรรมนูญสงฆ์คือ พ.ร.บ.ปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นประชาธิปไตย สอดคล้องกับการปกครองของคณะราษฎร มีการบริการแบบสภาสงฆ์หรือสังฆสภา สมเด็จพระสังฆราชไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด และมีการกระจายอำนาจไปจนถึงระดับล่างสุดคือเจ้าอาวาส ดังนั้นอำนาจทำการสั่งสิกพระจึงขึ้นต่อเจ้าอาวาส แม้แต่กฎหมายบ้านเมืองก็ไม่ล่วงล้ำ แต่ พ.ร.บ.สงฆ์ฉบับนี้ถูกยกเลิกเมื่อปี 2505 แล้วกลับไปใช้ระบบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาจนถึงปัจจุบัน ที่นี้ลองเชื่อมโยงกับกลุ่มหรือขบวนการพระสงฆ์ สามเณรที่ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยตอนนี้ก็มีหลักการเรียกร้อง คือ ทำให้การปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดโดยมีโมเดลคือ พ.ร.บ.สงฆ์ปี 2484 นี้ ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มของการแยกศาสนาออกจากรัฐ ไม่ให้รัฐมีบทบาทครอบงำและใช้ศาสนาเพื่อประโยชน์ทางการเมืองหรือเพื่อกลุ่มผลประโยชน์และอำนาจหนึ่งใดนอกพระธรรมวินัย

หมายเหตุเลขหน้าที่ (๖) อันนี้ก็ตรงกับประวัติศาสตร์การเมืองสมัยนั้น และบทบาทในการอภิปรายและแปรญัตติในเรื่องนี้จนทำให้รัฐบาลจอมพล ป. สมัยนั้นแพ้มติจนต้องลาออก ก็คือ ส.ส.อีสานหัวก้าวหน้า ที่เรารู้ว่า 4 รัฐมนตรีอีสาน คือเตียง ศิริขันธ์, ทองอินทร์ ภูริพัฒน์, ถวิล อุดล และ จำลอง ดาวเรือง ซึ่งต่อมา 3 คนหลังถูกฆาตกรรมจากรัฐเผด็จการทหารและตำรวจในสมัยนั้น คนแรก (เตียง ศิริขันธ์) ก็ถูกอุ้มหายในเวลาต่อมา

ยังมีประวัติศาสตร์การตายของคนอีสานอีกมากมายที่จะสามารถเป็นเสียงของคนอีสานเพื่อที่จะฉายให้เห็น

ประวัติศาสตร์อีสานที่ถูกกระทำโดยรัฐไทย ฉายให้เห็นความเลวร้ายอย่างที่สุดของอำนาจรัฐเผด็จการ สมุนเผด็จการ และราชาชาตินิยม

หมายเหตุ: ความคิดเห็นหรือมุมมองต่างๆ ที่ปรากฏบนเว็บไซต์เดอะอีสานเรคคอร์ด เป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งไม่ได้เป็นมุมมองหรือความคิดเห็นของกองบรรณาธิการเดอะอีสานเรคคอร์ด